

“İQTİSADI İSLAHATLAR” elmi-analitik jurnal

“YAŞIL İQTİSADIYYAT”: DAYANIQLI İNKİŞAFA TÖHFƏ VERƏN ƏSƏR

 № 3 (4)

Akif VƏLİYEV,
i.e.d.,
Azərbaycan Respublikası Kənd
Təsərrüfatı Nazirliyi tabeliyində
Aqrar Tədqiqatlar Mərkəzinin
elmi katibi

“Yaşıl iqtisadiyyat”: Dayanıqlı inkişafa töhfə verən əsər

Akif VƏLİYEV

i.e.d, Azərbaycan Respublikası Kənd
Təsərrüfatı Nazirliyi tabeliyində
Aqrar Tədqiqatlar Mərkəzinin elmi katibi

“Yaşıl iqtisadiyyat” təbii mühitin bir hissəsi olan, eyni zamanda ondan asılı olan bir iqtisadiyyatdır. Yaşıl iqtisadiyyatın konsepsiyası iqtisad elmində və fəlsəfədə mövcud olan postmodernizm, resursyönümlü iqtisadiyyat, ekoloji iqtisadiyyat, ətraf mühitin iqtisadiyyatı, yaşıl siyasət və s. kimi bir çox istiqamətlərin ideyalarını özündə əks etdirir.

Dünyada ətraf mühitin çirklənməsi, azalan təbii ehtiyatlar, iqlim dəyişmələri və artan tələbat fonunda dayanıqlı inkişafa nail olmaq üçün “yaşıl” iqtisadiyyatın genişləndirilməsi, onun müasir tələblər səviyyəsində inkişaf etdirilməsi istiqamətində həyata keçirilən tədbirlər böyük əhəmiyyətə malikdir. Təsadüfi deyildir ki, ölkə Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən təsdiq edilmiş “Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər”də 5-ci prioritet “Təmiz ətraf mühit və “yaşıl artım” ölkəsi” adlanır. Sənəddə ekoloji təmiz texnologiyaların tətbiqinə əhəmiyyətli yer verilməsi, təbii ehtiyatlarından, təmiz və dayanıqlı enerji mənbələrindən səmərəli istifadə, tullantıların təkrar emalı və çirklənmiş ərazilərin bərpasının təşviqi, ekoloji baxımdan əlverişli olan “yaşıl” texnologiyaların tətbiqinin genişləndirilməsi ilə bağlı qarşıya konkret tapşırıqlar qoyulubdur.

Bu tapşırıqların vaxtında, keyfiyyətlə və müasir tələblər səviyyəsində yerinə yetirilməsində Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının professoru, iqtisad üzrə elmlər doktoru Vüsal Qasımlının elmi redaktorluğu ilə birgə həmmüəllifliklə hazırlanıb, İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzinin, birdə Azərbaycan Respublikası Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin dəstəyi ilə nəşr edilən “**Yaşıl iqtisadiyyat**” monoqrafiyası olduqca böyük əhəmiyyətə və dəyərə malikdir.

Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının Böyük Elmi Şurasının qərarına əsasən nəşrə tövsiyə olunan monoqrafiya ölkəmizdə bu sahədə ilk əhatəli tədqiqat əsəridir.

Monoqrafiyada alternativ enerji mənbələri, xüsusən də işğaldan azad olunan ərazilərin “**yaşıl enerji**” zonasına çevrilməsi istiqamətində görülən işlərə geniş yer verilib. Bu həm də Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “Mən azad olunmuş Qarabağı və Şərqi Zəngəzuru “yaşıl enerji zonası” elan etmişəm” çağırışına bir töhfədir. Həmçinin “yaşıl büdcə” çərçivəsi və onun Azərbaycanda tətbiqi imkanları ilə bağlı aparılan tədqiqatlara da monoqrafiyada kifayət qədər yer ayrılıb.

Monoqrafiya hazırda dünyada global problemə çevirilmiş iqlim dəyişikliyi, davamlı inkişaf, iqtisadi inkişafın ekoloji həddləri, "yaşıl şəhərlər" üçün "yaşıl iqtisadiyyat", enerji səmərəliliyi, "yaşıl maliyyə", Azərbaycanda "yaşıl iqtisadiyyat"ın mövcud durum və perspektiv inkişaf imkanları, "yaşıl artım" və kənd təsərrüfatında "yaşıl inkişaf" və s. kimi vacib məsələləri əhatə edir.

Monoqrafiya üç bölmədən ibarətdir. Birinci bölmədə iqlim dəyişikliyi fenomeni ətraflı araşdırılır, mövcud durumu təhlil edilir. Burada iqlim dəyişikliyi kontekstində gələcək dövr üçün proqnozlarla bağlı dəyərli məlumatlar verilir. "Yaşıl iqtisadiyyat" konsepsiyasının davamlı inkişafda rolundan bəhs edilir və bu sahənin nəzəri konseptual əsasları araşdırılır. Bölmədə, iqtisadi fəaliyyət nəticələrinin buraxılış modeli, ekoiqtisadi səmərəlilik əmsalı, iqtisadi ekspansiyanın ekoloji baxımdan davamlı, maksimum və optimum hədləri, tələbatların iyerarxiyası haqqında maraqlı anlayışlar yer alır. Davamlı iqtisadi rifah səviyyəsinin iqtisadi ekspansiyanın maksimum və optimum səviyyələrində nəzəri təhlili aparılır və ümumi rifah səviyyəsinin qiymətləndirilməsi üçün istifadə olunan Real İnkişaf İndikatoru haqqında məlumat verilir.

Bu bölmədə urbanizasiya prosesi və iqlim dəyişikliyi kimi ekoloji problemlərin qarşılıqlı əlaqəsi araşdırılır və şəhərlərin bu prosesdə rolu ilə bağlı mühüm statistik məlumatlar təqdim edilir. Burada "yaşıl urbanizasiya" məsələlərinə də toxunulur və bu sahədə vahid konsepsiyanın olmaması xüsusi qeyd edilir. Oxuculara daha aydın olsun dey "Yaşıl transformasiya" məsələlərində fərqli "start nöqtələr", ilkin struktur elementləri və hərəkətverici qüvvələrlə bağlı anlayışların əhatəli izahı verilir. Bunlarla yanaşı "yaşıl şəhərlər" in qurulmasında komponent elementlər hesab edilən enerji, nəqliyyat, yaşayış infrastrukturunu, su və kanalizasiya xidmətləri, davamlı istehlak zənciri haqqında əhəmiyyətli məlumatlar təqdim edilir.

Monoqrafiyanın ikinci bölməsində bəşəriyyətin enerji istehlakı statistik olaraq təhlil edilmişdir. Təhlil zamanı enerji istehlakında yüksək paya malik olan karbon əsaslı enerji mənbələri araşdırılmış və onların intensiv istifadəsinin yaratdığı ekoloji gərginliklər ətraflı təhlil edilmişdir. Bu əsasda dünya enerji istehlakını ətraf mühitə daha az təsir göstərəcək şəkildə restruksiya etmək üçün "enerji səmərəliliyi" anlayışı izah olunmuş və enerji səmərəliyinin faydaları göstərilmişdir.

Burada həmçinin, "yaşıl maliyyə"nin ortaya çıxma zərurəti, "yaşıl maliyyə"nin müxtəlif istiqamətlər üzrə təhlili aparılır və hazırda "yaşıl maliyyə"nin qarşısındakı əngəllərdən bəhs olunur. Maliyyələşmənin istənilən layihənin həyata keçməsində vacib olduğu, ətraf mühiti qoruyan layihələr və texnologiyalarda fayda-xərc elementlərinin tarazsızlığı və maliyyələşmənin bu tarazlığı yaratmaqda rolunu dəyərləndirilir.

Monoqrafiyanın üçüncü bölməsində Azərbaycanda "yaşıl iqtisadiyyat"ın mövcud durumundan və perspektivlərdən danışılır. Burada Azərbaycanda "yaşıl iqtisadiyyat"ın inkişafı imkanları araşdırılır, alternativ enerji mənbələrindən istifadənin mövcud vəziyyəti qiymətləndirilir və perspektivlər barədə geniş məlumat verilir. Göstərilir ki, ölkəmizin quru əraziləri ilə yanaşı Xəzər dənizində də böyük "yaşıl enerji" potensialımız var. İlkin tədqiqatlara əsasən Xəzər dənizinin Azərbaycana məxsus hissəsində külək enerjisinin ümumi texniki potensialı 157 GVt həcmindədir. Dənizdə mövcud olan bu potensialdan elektrik enerjisinin ixracı, həmçinin "yaşıl hidrogen istehsalı" ölkə iqtisadiyyatına əlavə dəyər qazandıracaq perspektivlərdir.

Bununla yanaşı, bu bölmədə işğaldan azad olunan ərazilərin "yaşıl enerji" zonasına çevrilməsi istiqamətində görülən işlər barədə dolğun informasiya verilir. Qeyd edilir ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev azad olunmuş Qarabağı və Şərqi Zəngəzuru "yaşıl enerji" zonası elan etmişdir. Azad olunmuş ərazilərin təsdiqlənmiş potensialı 7200 meqavat günəş və 2000 meqavat külək enerjisi təşkil edir. Artıq Cəbrayıl və Zəngilan rayonlarının ərazisində 240 meqavatlıq Günəş Elektrik Stansiyası tikilməsi istiqamətində mühüm işlər aparılır.

Burada həmçinin, iqlim dəyişikliyinə bəşəriyyətin bəşəriyyətinə inteqrasiyası, Azərbaycanda iqlim

dəyişikliyi ilə mübarizənin hüquqi və institusional çərçivəsi, iqlimlə əlaqəli fəaliyyətlərin maliyyələşdirilməsi, “Yaşıl büdcə” çərçivəsinin tətbiqi məsələləri geniş şərh olunmuşdur. “Yaşıl artım”ın kənd təsərrüfatının inkişafda rolu dəyərləndirilmiş və bu sahədə mövcud nəzəri əsaslar müzakirə edilmişdir. Nəhayət aqrar sektorda “yaşıl iqtisadiyyat”ın inkişaf istiqamətləri göstərməklə monoqrafiya məntiqi sonluqla yekunlaşdırılmışdır.

Monoqrafiya Azərbaycan Respublikasında “yaşıl düşüncə” və həyat tərzinin formalaşmasına töhfə verməklə, iqtisadi inkişafa dair dövlət proqramlarının, strateji sənədlərin, regional və yerli layihələrin hazırlanmasında, habelə sahəyə dair müvafiq tədbirlərin həyata keçirilməsində istifadə edilə bilər. Həmçinin monoqrafiyadan tədqiqatçılar, sahibkarlar, ekoloqlar, bioloqlar, doktorantlar və dissertantlar, magistrantlar və tələbələr də faydalana bilərlər.

Monoqrafiya Aqrar Tədqiqatlar Mərkəzinin kollektivində geniş müzakirə edilmiş, Mərkəz üzrə tədqiqat işlərinin və müvafiq fəaliyyət planının yerinə yetirilməsində istifadəsi məqsədəuyğun hesab edilmişdir.